

ТЭМЫ СТАЛІНСКАЙ ПЯЦІГОДКІ

Больш увагі мастацкаму нарысу

Раман Сабаленка

Новыя вершы

Рачулка

Між трыцца ў асоках плешчыцца рачулка,
Мякка ёй каціца па балотных тонах.

Той вады, што ліжа жвірыстае дно.
Ажыла рачулка, што ў трыцца маріела.

Працадні...

Яшчэ на сні неакрай
Не выплывала сонца з ночы,
З вышні вачыстая зара

У поле выйшлі працадні.
На скібы тлустыя разор
Зярнятка ўпаў, як на пух,

Араты

Яшчэ не падала раса
На траў зялёны акаміт.
Яшчэ не выбеліўся сад

І хоць далёка лета дзесь,
Яшчэ не выйшла нават з пюдыя,
Але відаць ужо той дзень,

Дзень

Малады ўстурбованы ранак...
Рыпуў сходзім ганак,
І адразу рачнуўся дзень.

Што пракорміць год.
Не праспі-ж,
Не змарнуў ты яго!

А мы сеем, сеем...

А мы сеем, сеем,
Не вясну, а шчасце.
Калі прыпацеем,

Пчоли знон крылле-
Працавіты, рупны,
Гэты дзень згуляеш-

У нашы дні, багатыя падзеямі гістарычнага характару, асаблівае значэнне набыла мастацкі нарыс.

Сваёго росквіту жанр нарыса звычайна дасягае ў пераломныя моманты ў жыцці народа, у час суровых выпрабаванняў.

Аляксей Максімавіч не толькі вывільваў зольных майстроў нарыса, арганізоўваючы для гэтай мэты спецыяльныя часопісы, але і сам нярэдка даваў выдатныя зоры мастацкіх нарысаў, падаючы гэтым прыклад другім пісьменнікам.

Адкрыткаў М. Горкі патрабавалі чула стаяўца да «майстроў нарыса», даказваючы важнасць іх працы.

Савецкая літаратура часоў Айчынай вайны ведала выдатных мастацкіх нарысаў Н. Ціханавы аб Ленінградзе, В. Гросмана аб Сталінградзе, Б. Галіна аб Данбасе, фронтавыя нарысы К. Сіманова, В. Кажэўнікава і інш.

НАРАДЖЭННЕ НОВАЙ ТЭМЫ

Бадай штодзённа на нашы заводы, фабрыкі, новабудовы прыходзяць сотні людзей з калгасаў, арміі, устаноў і непрыкметна для сабе, становяцца кваліфікаванымі рабочымі, перадавікамі вытворчасці.

Гэты рост здзіўляе сваёй казачкай хуткасцю. Праз пяць-шэсць месяцаў высокае халоднае і дзючаты становяцца сталымі фармашчыкамі, токарамі, фрезершчыкамі.

Новых сёл і гарадоў яшчэ слаба адлюстроўваецца нашымі пісьменнікамі. Удалага мастацкі нарыс у нас усё-ж яшчэ рэдкасць.

Няправільна было б сцвярджаць, што ў нас няма здольных таварышоў, якія працуюць у галіне нарыса.

Асобна спынімся на бясспрэчна таленавітым Тарасу Хадкевічу.

Аўтар добра ведае калгасную вёску — і даваенную, і пасляваенную, бачыць у ёй тое новае, што прынесла савецкая ўлада і што нараджаецца штодзённа і няспынна, бачыць вылікі поспехі творчай працы, маральны рост савецкага чалавека, які праішоў праз бітвы Айчынай вайны і вярнуўся да мірнага жыцця.

Герой нарысаў — гэта учарашні байца Савецкай Арміі, партызан. Цяжары вайны ўмацавалі ў іх любоў да Радзімы, зрабілі яе больш глыбокай і асэнсаванай.

Імёна тут, у гэтым краю лясоў і балот, чалавек здаваўся прыніжаным суровай і дзікай прыродай.

Аўтары звярнулі тэмы сваіх нарысаў да апісання тэхналагічных працэсаў, захапілі перспектывнымі планами гэтых двух заводаў, зусім забыліся пра чалавека, які стварае гэтыя заводы і падначальвае сваёй волі іх складанейшую тэхніку.

Гэта вельмі важная і цікавая асаблівасць сённяшняга чалавека можа даць ключ пісьменніку для разумення ідэйнага і псіхалагічнага росту герояў яго твораў.

Пісьменнік Макар Паслядовіч закончыў апавесць «Цёплае дыханне» аб людзях Мінскага аўтамабільнага завода.

Аднак, нарысы Хадкевіча, якія адлюстроўваюць аднаўленне народнай гаспадаркі, маюць істотны недахоп.

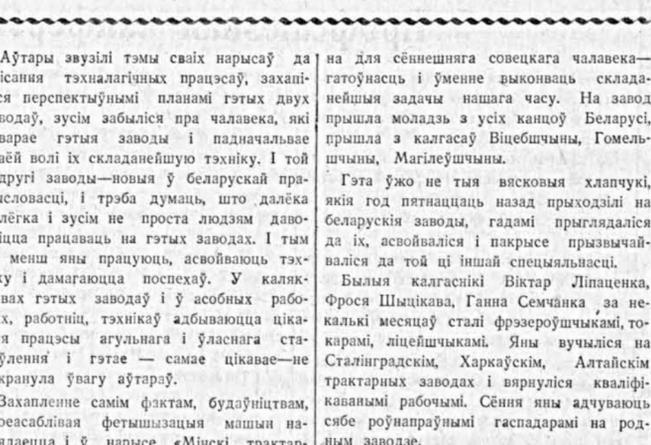
Хадкевіч не заўсёды паказвае прапу савецкіх людзей не толькі як працу аднаўлення, але і як працу, якая мае мэтай далейшае развіццё нашай народнай гаспадаркі.

«Па-над Убарцэ» («Польмя» № 11, 1946 г.) — лепшым нарыс Хадкевіча, які сведчыць пра бясспрэчны рост аўтара.

«Па-над Убарцэ» распаўсюдзіла, па-сутнасці, на тры пасасобныя, у значнай ступені самастойныя нарысы («Ля агню», «Халадхей», «Цар-дуб»), але ўсе яны шчыльна звязаны кампазіцыйна.

У першай частцы («Ля агню») Хадкевіч уводзіць чытача ў курс жыцця пасляваеннага Палесся.

Брыгада артыстаў тэатра оперы і балета і Белдзяржэстрады, якія выехалі ў Лагойскі раён для мастацкага абслугоўвання калгаснікаў.

На здымку (злева направа): І. Мурамаў, В. Пісарчык, М. Шышкін, Н. Золатава, В. Някрасаў, Р. Кіндэль, К. Пуроўскі, В. Самсонаў, М. Бяляеў. Фота Г. Бугаенкі.

Бадай палову нарыса займаюць заўвагі аб ролі трактара ў сацыялістычнай сельскай гаспадарцы, гістарычныя экскурсы да часоў вынаходніцтва «трабных» трактараў у ЗША, зусім непатрэбныя ў дадзеным выпадку доказы таго, чаму ў дзяржаўнай вёсцы іельга было выкарыстоўваць трактар, а ў калгаснай наадварот і г. д.

Можна падумаць, што ў Беларусі ўпершыню з'явіўся трактар, што да гэтага часу аб ім у нас нічога не ведалі.

Выказанца сваім героям. Гэта гутарка дае уяўленне чытачу аб вялікай стваральнай працы, якая адбываецца на Палессі, аб савецкіх людзях, якія аддаюць усе сілы калгаснаму будаўніцтву.

У другой частцы нарыса («Халадхей») аўтар малое вобраз аднаго з актыўнейшых удзельнікаў калгаснага будаўніцтва — калгасніка Халадхей. Ваіна пераарбавала яго характар.

Трэцяя частка нарыса («Цар-дуб»), якая і не з'яўляецца творчым дасягненнем аўтара (вобраз дуба-асіла — сімвала пераарбаванай жывіцёвай сілы — не новы), кампазіцыйна завяршае дзве папярэднія.

«Зусім неабходна аднесці сур'ёзна да работы «нарыснікаў» і пакінуць лічыць нарыс «ніжэйшай формай літаратуры», усмерна дапамагчы яму расці і развівацца да граніцы мажлівай дасканаласці» (М. Горкі).

Ю. ВАСІЛЬЕУ, І. КУДРАЎЦАУ.

Усё ад халоду. Бо на ўвесь цэх стаяла адна печ... Даводзілася адначасова працаваць на разгрузцы, ці мантажы і вучыцца набываць спецыяльнасць...

Дасціпае вока пісьменніка заўважыла герояў літаратурнага твора. І. Гравовіч расказвае ў сваім нарысе пра стругальшчыка Марка Лісенку.

І. Гравовіч правільна зразумеў, што павінна цікавіць пісьменніка — аўтара нарыса. Станаўленне сённяшняга чалавека — вось адпаведны пункт у напісанні нарысаў.

Усё гэта падначалена задачы ўздымаць дабрабыт савецкага чалавека, задачы стварэння вартых умоў яго жыцця і працы.

Спраўдны літаратурна-мастацкі нарыс, безумоўна, далёка стаіць ад падобнага газетнага штампа. Розніца паміж нарысам і апавяданнем можа быць толькі ў тым, што нарыс мае ў сваёй аснове канкрэтны, рэальны факт, падзею, спраўданага чалавека, сродкі-ж вырашэння тэмы гэтых двух жанраў па многім супадаюць.

Калі паставіць пытанне аб жанры літаратурна-мастацкага нарыса ў такім аспекце, дык беларуская літаратура, безумоўна, узбагаціцца вялікай колькасцю цікавых вобразаў людзей сённяшняга дзён, не выдуманых, узятых з рэальнага жыцця, людзей, якія стануць папярэднікамі літаратурна-мастацкіх вобразаў, стануць бясспрэчным крытэрыем ідэйна-мастацкай ацэнкі гэтых вобразаў.

К. ГУБАРЭВІЧ.

Лісты чытачоў

Задума і яе ўвасабленне

Аповесць Рыгора Няха «Дняпроўскія хвалі» («Полымя» № 11, 12, 1946 г.) з'яўляецца першай спробай аўтара ў жанры прозы.

Аповесць «Дняпроўскія хвалі» закранае тэму партызанскай барацьбы з ворагам у часы Вялікай Айчыннай вайны. Гэтая тэма ў беларускай літаратуры не новая. Значная колькасць празаічных твораў, прысвечаных тэме партызанскай барацьбы беларускага народа ў часы Вялікай Айчыннай вайны, не задзваліны чытача ні глыбінёй адлюстравання рэчаіснасці, ні тыповасцю вобразаў партызан.

У параўнанні невялікай аповесці аўтар малое значны прамежак часу: з першых дзён Айчыннай вайны да пачатку вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецкай акупацыі.

Шмат важных падзей закранае аўтар у аповесці. Ён спрабуе паказаць нараджэнне партызанскага руху ў Беларусі і гераічнае барацьбу народных мас і іх ворагам, малое значны колькасць вобразаў. Відзец, задумай аўтара было намаляваць шырокую карціну барацьбы беларускага народа ў тылу ворага, паказаць вызломную волю савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, аднавіць яго Савецкай Радзіме.

Цэнтральнымі вобразамі аповесці з'яўляюцца — лейтэнант Міхась Булавін і вясковая дзяўчына Надзя.

Міхась Булавін перад вайной скончыў Мінскі ўніверсітэт, перад ім раскрыўся шырокі свет. У першыя дні Айчыннай вайны ў яго па-над Дняпром ён застаецца ляжаць на волі бою пасля цяжкага паранення. Міхасю да бою цяжка. У яго нават усплываюць думкі, што лепш памерці. У такім становішчы яго знаходзіць вясковая дзяўчына Надзя.

Вая дзяўчына Надзя, Жанчыны перанеслі Міхася ў сяло, аказалі яму першую медыцынскую дапамогу і захавалі ад ворага. Ачуваючыся, Міхась Булавін праз Надзю наладжвае сувязі з мясцовымі савецкімі людзьмі, паступова арганізоўвае іх у партызанскі атрад. Былы работнік райкома партыі Хвядар, кадзасны брыгадзір Аляксей, вясковая перадавача моладзі, байцы і афіцэры Савецкай Арміі, якія трапілі ў абкружэнне і ўцяклі з нямецкага палону, складаюць ядро партызанскага атрада імя Чапаева, арганізаванага Міхасём Булавіным.

Міхась Булавін, які становіцца камандзірам партызанскага атрада разам з Андрэем, капітанам Савецкай Арміі, былым аграномам, узначальваюць партызанскі атрад у тыле ворага.

Хоць эпізод барацьбы партызанскага атрада, які ўзначальваюць Міхась і Андрэй, у аповесці ў пэўнай ступені і паказаны, але цэласнай карціны жыцця і барацьбы партызанскага атрада на працягу двух год у творы не атрымалася. Вобраз Міхаса таксама не атрымалася цэласным, усёбакова акрэсленым. Хутчэй усё гэта вобраз-схема, якому нехапае многіх дэталей як у дзеянні, так і ў перажыванні. Ён намаляваны контурнымі лініямі.

Не вылучаюцца сваёй тыповасцю і вобразы іншых партызан: Аляксей, Хвядар, Сцяпана, палітрук Яшкі і іншыя. Праўда, аўтар даў спробу індывідуалізаваць характар лётчыка Сцяпана, але гэты індывідуалізацыя атрымалася даволі прымітыўнай. Больш таго, у абсурдосці характару Сцяпана аўтар дапускае шаржыроўку і спрошчанаць. І па-першае, замест этанакіраванага, вальвога савецкага чалавека, Сцяпан атрымаўся лёгкаважкім.

Аўтар зусім правільна зрабіў, калі паказаў, што партызанамі на Беларусі «былі людзі з розных краёў, розных прафесій». Дружба народа Савецкага Саюза ў гады Айчыннай вайны ў барацьбе з ворагам яшчэ больш узмацнілася. Яна з'явілася той вялікай сілай, якая садзейнічала перамозе над нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Але гэты матыў у аповесці патрэбна было б паказаць больш глыбока і пераканаўча. Ціжасць партызанскай барацьбы, складанасць абставін, у якіх разгортаўся партызанскі рух у Беларусі, патрабуе ад аўтара, які ўзяўся за адлюстраванне гэтай тэмы, глыбокага ведання матэрыялу, каб падаць яго праўдліва. Гэтага іншы раз не атрымліваецца ў творы. Міхась Булавін адзін ідзе на рынку і ўзрывае варожы эшалон. Усё робіцца проста і вельмі лёгка.

Кампазіцыя аповесці нічым арыгінальна не вылучаецца. У разгортванні сюжэта адчуваецца малавартнасць аўтара.

Аповесць «Дняпроўскія хвалі» як першы буйны празаічны твор маладога аўтара, першыя крокі яго ў гэтым жанры, безумоўна, варты ўвагі. Але гаварыць аб нечым новым, своеасабым, што ўносіць у беларускую літаратуру, яшчэ нельга. Добрая задума аўтара не знайшла свайго ўвасаблення ў мастацкай форме.

На творы ў значнай ступені прыкметны рысы публіцыстычнага рысы. Паспешнасць у разгортванні сюжэта і хранікальнасць у адлюстраванні падзей ствараюць уражанне недапрацаванасці твора, сведчаць аб неўменні аўтара разгарнуць шырокае эпічнае палатно.

Першую спробу Рыгора Няха нельга назваць творчай удачай.

М. КАРПАЧОУ.

«Беларусь» № 1

Часопіс «Беларусь» паступова заваўвае ўсё большую ўвагу і сімпатый чытачоў. Апошнія нумары яго больш 2—3 дзеі не залежваюцца ў кіёсках. Павялічваецца попыт на часопіс у бібліятэках і чытальнях. Гэта вынік першых крокаў у напрамку работ рэдакцыі пасля тых указанняў, якія былі зроблены ЦК КП(С)Б. Часопіс «Беларусь» становіцца адным з папулярных перыядычных выданняў.

Першы нумар часопіса раней за ўсе звяртае на сябе ўвагу тым, што яго асноўная матэрыяла — і публіцыстычныя артыкулы і літаратурна-мастацкія творы — прасякнуты жывым дыхаманам вялікай барацьбы савецкага народа за ажыццяўленне планаў пасляваеннай Сталінскай пяцігодкі, за далейшы росквіт нашай Радзімы. Другое, што прыцягвае ўвагу чытачоў да старонак часопіса, гэта жарная і тэматычная разнастайнасць яго матэрыялаў.

Асобны раздзел часопіса прысвечаны памяці Уладзіміра Ільіча Леніна. Удалы ў гэтым раздзеле падбор вершаў пра Леніна. Цёлым лірызмам прасякнуты верш Васіля Віткі «Лямпачка Ільіча» і верш Анатоля Вялюгіна «Чатыры ільіны». Верш А. Вялюгіна гучыць урачыста, адваедна тэме, на якую ён напісаны.

Нібы вартыя, з бязмежнага свету Яліны зыходзяць ў месяц завей, Як вечаю славай, зімою і летам, Сабой ахіваюць у Маскве маўзалей. Суроваму часу Вялікай Айчыннай вайны, калі вобраз басмёртыва Леніна вёў мужных савецкіх байцоў у бой, да перамогі, прысвечаны верш Кастуся Кірзенкі «Сіля».

Рад матэрыялаў часопіса прысвечаны пытанням аднаўлення і пасляваеннага раз-

віцця народнай гаспадаркі краіны: новабудовам рэспублікі, адбудове Мінска, калгаснаму будаўніцтву.

Нарыс Івана Грамовіча «Мінскі вельдзіны завод» аналітычна чытача з думкамі і імкненнямі, накіраванымі на выкананне і перавыкананне планаў Сталінскай пяцігодкі. Нарыс напісаны жыва і пакаідае след у памяці чытача.

У раздзеле «На новабудовах рэспублікі» змешчаны артыкул Я. Садюскага «Завод рэжучых інструментаў», які прэтэндуе на назву нарыса. Але вельмі цяжка гэты сухі аб'яквы артыкул залічыць у які-небудзь літаратурны жанр. Напісаны ён нехайна і павярхоўна. Складаны працэс станаўлення завода і фармавання яго кадры паддадзены схематычна і прымітыўна. Вось, напрыклад, як апісвае Я. Садюскі асаенне рабочымі новых кваліфікацый. Токлар Гардзеў пажыдаў авалодаць прафесій фрэзероўшчыка. Ён звярнуўся да майстра з просьбай паставіць яго да фрэзернага станка. «Хачу ўмець на двух станках працаваць». «Ну, што-ж, давай наспрабуй», — агадзіўся майстар, і зараз Гардзеў мае дзве прафесіі: ён токар і фрэзероўшчык». Так спрошчана пададзены ўсе весткі аб заводзе і яго людзях. Дарэчы, аб лёгкадумных адносінах Я. Садюскага сведчыць і другі факт. У гэтым жа нумары часопіса змешчаны другі яго артыкул «Г. К. Орджанікідзе на Беларусі». Акрамя схематычнасці тут дадзена памылка. Сярг Орджанікідзе быў членам Рэволюцыйнага Ваеннага Савета 16-й Арміі, а не 19-й Арміі, як на працягу кароткага артыкула некалькі разоў сцвярджае Я. Садюскі.

Літаратурна-мастацкі аддзел нумара складаецца з адной аповесці, двух апавяданняў і некалькіх вершаў. З вершаў, акрамя ўжываных вышэй, прысвечаных Уладзіміру Ільічу Леніну, бярэ ўвагу чытача старонка творчасці Максіма Танка. Змешчаны на гэтай старонцы вершы вылучаюцца сваёй тэматычнай разнастайнасцю, палітычнай глыбінёй, яны спалучаюцца з высокімі мастацкімі якасцямі.

З мастацкай прозы хочацца асабліва адзначыць апавяданне Яні Брыля «Шчасце». У ім малоеца жыццё звычайнага вясковага хлапчука Міхаса Язунка, які прайшоў суровую школу жыцця і знайшоў сваё шчасце на вытворчасці, у друкарні, дзе Міхасе даручылі адказную справу — наглядзець за якасцю друкавання твора Якуба Коласа «Дрыгва». Гэта — першая кніга, у стварэнні якой прымае ўдзел хлапчук. Проста і шчыра апісвае аўтар пачуцці маладога чалавека, што толькі яшчэ пераступае тую мяжу, якая аддзяляе дзяцінства ад юнацтва. Аўтар удала паказвае псіхалагічны рыс свядомасці хлапчука, яго неспрэднасць, яшчэ дзіцячую гордасць адважнасцю, якую на яго ўсклалі, раскрывае шчырую радасць Міхаса, калі ён бачыць на палках кнігі прозы і паэзіі «Лазунок», хая гэтае прывітання толькі па недагляду абрэчка засталася там.

Пашырэнне аўтарскага актыва, штодзённая работа з ім павінны стаць у цэнтры ўвагі рэдакцыі часопіса. Гэта работа з аўтарамі будзе спрыяць іх далейшаму росту, пашырэнню тэматыкі часопіса, палітычнаму якасці матэрыялаў, якія ў ім друкуюцца.

Я. ТАРАСАУ, М. ТКАЧОУ.

ГЛЫБЕЙ ВЫВУЧАЦЬ ЖЫЦЦЁ

Беларуская проза, якая страціла за гады вайны сваіх буйнейшых майстроў (К. Чорнага, З. Бядулю, Х. Шынклера і інш.) у апошні час пачала памала, але ўпэўнена набіраць сілу. Усё часцей і часцей на старонках нашых часопісаў і ў перыядычным друку з'яўляюцца новыя імяны маладых празаікаў. Не так даўно казалі сваё першае слова І. Мележ, І. Шамякін, М. Лобан, А. Кулакоўскі, і з кожным новым творам яны ўпэўнена замацоўваюць свае права на ўвагу чытача, астаўляюцца на самастойных месцах у радак беларускіх празаікаў.

Гэта радасная з'ява. Чытач з прагнай цікавасцю чакае новых празаічных твораў, з увагай і добрымі пажаданнямі ставіцца да кожнага новага імя ў літаратуры. Беруць у рукі твор маладога аўтара, чытач цікавіцца, які новы, невядомы дагэтуль свет адкрывае перад ім пісьменнік, якімі цікавымі думкамі падзеліцца з ім.

У такіх умовах пільнай і добрычлівай чытацкай увагі, натуральна, не магла не звярнуць на сябе ўвагі апублікаваная ў часопіс «Беларусь» аповесць Алены Васілевіч «У прасторах жыцця» — першы твор маладой пісьменніцы.

А. Васілевіч абрала цікавую тэму для сваёй аповесці — паказвае, як моцнае каханне двух маладых савецкіх людзей вытрымала самыя суровыя выпрабаванні вайны, як афіцэр, які застаўся інвалідам у выніку цяжкіх раненняў, знаходзіць сабе месца ў пасляваенным жыцці, ідзе плячы ў пляч з іншымі савецкімі людзьмі, працаўнікімі вайсковы аднаўлення.

Сюжэт аповесці, дарэчы сказаць, пабудаваны даволі кінематографічна, у самым сістэматычным пераклаце: выпадковае знаёмства двух савецкіх студэнтаў, Наташы і Андрэя Бірозіна, пераросла ў моцнае і шчырае каханне. Вайна раз'яднала закаханых. Да Наташы, якая пасля вайны працуе настаўніцай, дайшлі чуткі аб гібелі Андрэя. Але аднойчы яна пачула, як па радыё называлася імя нейкага Бірозіна, які працуе старшынёй райсавета аднаго з раёнаў рэспублікі. Гэта і сапраўды быў яе даваенны сябра, але ён знарок нічога не паведамляў Наташы пра сябе. У выніку цяжкіх раненняў, пасля аперацыі, Бірозін страціў руку і нагу. Лежачы ў шпіталі, ён многа пакутаваў і нават жадаў пакончыць жыццё самагубствам, лічыў сябе непатрэбным, лішнім. Толькі чужыя адносіны працаўнікоў шпіталі і аса-

бліва няні, Арыны Міхайлаўны, выратавалі яго ад смерці і ад цяжкіх думак. Бірозін ачувае і едзе на працу. Спісваючыся з яго братам, Сяргеем, Наташа, нарэшце, знаходзіць Бірозіна, і, ні минуты не хістаючыся перад тым, што Андрэй цяпер ужо не той, які быў, і інвалід, застаецца яго жонкай.

Не жадаючы падавацца ўплыву першай думкі і напрамка аўтара ў сюжэтным перайманні добра вядомых савецкіх твораў («Проста каханне» В. Васілеўскай), усё-ж даводзіцца адзначыць, што пасля працягнутага твора застаецца дваістае ўражанне. У многіх месцах прыкметна зольнасць аўтара да мастацкага назірання, выклікае задзваленне яснасць яго апавядальнай манеры, радуе свежасць асобных думак. І побач непрыемна кідаецца ў вочы пэўная кніжнасць, літаратурная схема і ў пабудове аповесці, і ў абмалеўцы герояў. Аповесць як-бы пабудавана на літаратурных асацыяцыях, а не вынікая з неспрэдных назіранняў аўтара над жыццём і людзьмі. Многія месцы твора носяць адзнаку прамернай літаратурнай «вонятнасці» аўтара, не заўсёды удалы літаратурных усплываў.

Герой А. Васілевіч з першых іх крокаў здаюцца нам даўнімі знаёмымі, але па кнігах, а не па жыццю. Андрэй — бледны праціг поўнага жыцця колгаснага Сцяпкі. Наташа выглядае, як літаратурны гірдыд Алены Я. Коласа і Марыі В. Васілеўскай, але ў адрозненне ад іх, паказана аднабакова, толькі як закаханая. Шпітальня няня, Арына Міхайлаўна, «старэнькая», у агульным з рагавой апрайай на шчырым добрым твары і вясёлым прытукімі ў руках, добрая і чулая суцэльнасць — таксама даўня знаёма, якую мы сустракаем у творах многіх нашых пісьменнікаў. Псіхалагічна не апраўдана сцвярджанне аўтара, што Андрэй, адукаваны савецкі афіцэр, выхаваны на лепшых ідэалах нашага часу, нават перанесшы цяжкую аперацыю, будзе сур'ёзна лічыць сябе лішнім і непатрэбным у жыцці, будзе закатаваць істэрый, аб'явіць галадоўкі і меладраматычна ўскрыкне — «даўце мне мыш'яку», «спрыяніце мне мыш'яку, мыш'яку!», каб атруціцца.

А вось прыклады паводін герояў А. Васілевіч:

Спектакль «Пад каштанамі Прагі» К. Сіманавіча ў Пінскім абласным драматычным тэатры. На здымку — фінальная сцена. Злева направа: Багуслаў Ціхі — арт. Гваздзёў; паручык рэспубліканскай нацыянальнай гвардыі — арт. Сурвіла; Францішак Прахазка — арт. Палецускі; Людвіг — арт. Падляхоўскі; Бажэна — арт. Даноўская; баец рэспубліканскай нацыянальнай гвардыі — арт. Ганчарніка.

«Наташа правяла руку па ілбу. Мімаволі яна рабіла гэты жэст, калі намагалася адганяць якую-небудзь неадступную думку». Або: «Яна ўстала з-за стала, падышла да акна і прыкрыла лоб да халоднага шкла...»

Што гэта, як не ўзоры дрэннага літаратурнага штампавання? Гэтыя мясціны, як кажуць, нідзе не спісаны, але і не з'яўляюцца ўласнасцю аўтара. Часамі А. Васілевіч збіваецца і губляе пачуццё часу, забывае, хто не герой, і ў які час яны жыюць.

«Некалі я быў «галантным кавалерам», ну, а цяпер дазволь, як магу дапамагчы табе...» — гаворыць да Наташы Андрэй.

«Наташа вясёлым, бадзёрым тонам запытвала: — Не, не, ты яшчэ ўмееш ідэацыя дамам. Скажы пра праўду, я адвакла ад гэтага. Я-ж цяпер праінцыяла...»

«Дамам», «праінцыяла» — нават жартаваць так не ўласціва савецкім маладым людзям, якіх хацела нам паказаць А. Васілевіч.

Праўда, як мы і адначалі вышэй, у аповесці ёсць мясціны, напісаны свежа, хваляюча, чытаючы якія падпадаеш пад уплыў аўтара, верыш яму, мясціны, якія сведчаць аб добрай мастацкай назіральнасці А. Васілевіч. Добрае ўражанне пакаіда, напрыклад, апісанне, як Андрэй, ачуваючыся, не мог заснуць уначы і абдумваў сваё будучае жыццё. Цікава, мастацкаму аўтару перадаў, як Андрэй, нарэшце, стаміўшыся, засынае. Ён яшчэ не спіць, але «думкі станавіліся ўсё лягчэй і лягчэй. Потым над ім праявілася чарада птушак і жывёл усіх іх — чайка, бела, з чорнымі крыламі» — і Андрэй засынае, а ў сне, ужо ў іншай форме, праяўляюцца яго думкі.

Добра напісаны той раздзел аповесці, дзе А. Васілевіч, правяляючы тонкую назіральнасць, расказаў аб першых уражаннях ачунышага Андрэя, калі ён вучыўся хадзіць.

Гэтыя і многія іншыя ўдалыя кавалкі ў аповесці даюць падставу думаць, што ў А. Васілевіч ёсць усе задаткі для таго, каб стаць у рады нашых здольных маладых празаікаў. Але гэтыя задаткі яна зможа рэалізаваць толькі пры той умове, калі збярэ перамагчы цяжар кніжнасці, літаратурнасці, калі не творчасць будзе браць свой пачатак ад жыцця, калі правобразамі для сваіх герояў яна будзе браць поўнакрыўных жывых сучаснікаў.

Усевалод КРАУЧАНКА.

Артысты на аўтазаводзе

13 красавіка на Мінскім аўтамабільным заводзе сіламі Беларускай Дзяржаўнай філармоніі быў арганізаваны вялікі канцэрт.

Упершыню на сцэне клуба аўтазавода аркестр беларускіх народных інструментаў выканаў «Беларускую сімфанію» кампазітара Н. Чуркіна, якую з вялікай увагай выслушалі гледачы. Рускія і беларускія народныя песні ў суправаджэнні аркестра выканалі артысты Е. Байраўскай і Іван Карпаўскай.

Лаўрэат Усеаюнага конкурсу выканаўцаў на народных інструментах А. Астралецкі выканаў на цымбалах сола «Астрагерскае рандо» Гайдна і «14 вальс» Шалэна.

Выразна праругалі са сцэны вершы В. Маякоўскага і М. Ісакоўскага, якія прачытаў М. Шышкін.

У заключнай частцы канцэрта з вялікім поспехам выступілі народныя артысты БССР І. М. Балодці.

Традыцыі рэволюцыйна-дэмакратычнай крытыкі і сучаснасць

Ні адна краіна не мела такой ідэяльнай, крытычнай і шматбаковай літаратурнай крытыкі, як Расія. Ні ў адной краіне літаратурная крытыка не зрабіла такога магучага ўплыву на ўвесь літаратурны працэс, як у нашай краіне. Вялікі, Чарнышэўскі і Дабралюбаў таму сталі вялікімі крытыкамі, што ўсім сваімі думкамі, кожным напісаным імі радком рухала палымане імкненне да вызвалення занявольных народных мас. Яны былі вестунамі рэволюцыйна-соцыялізму, утапічнага зразумела, хоць мы не можам у той-жа час не адзначыць, што з усіх утапічных соцыялістаў бліжэй ад усіх падыйшоў да марксізма наш Чарнышэўскі.

Уплыў і значэнне класічнай рускай крытыкі тлумачыцца перш за ўсё яе высокім тэарэтычным узроўнем і яе палітычнай накіраванасцю. Вялікі, Чарнышэўскі і Дабралюбаў таму сталі вялікімі крытыкамі, што ўсім сваімі думкамі, кожным напісаным імі радком рухала палымане імкненне да вызвалення занявольных народных мас. Яны былі вестунамі рэволюцыйна-соцыялізму, утапічнага зразумела, хоць мы не можам у той-жа час не адзначыць, што з усіх утапічных соцыялістаў бліжэй ад усіх падыйшоў да марксізма наш Чарнышэўскі.

Натуральна, што імя рускай рэволюцыйна-дэмакратычнай крытыкі і распаўсюдвала найбольш поўна і дасканаласць палогна пра грамадскую ролю мастацтва і палогна на мастака, як на мастаку і ваявае народа. «Адбрыць у мастацтва права служыць грамадскім інтарсам», — пісаў Вялікі стог таму назад, — значыць не ўзвышаць, а прыніжаць яго, таму што гэта азначае — пааблаўляць яго самай жывой сілы, г. зн. думкі, рабіць яго прадметам нейкай сібарыцкай асалоды, цацкай марнатраўцаў. Гэта значыць нават забіваць яго, доказаў чаго служыць нікчэмнае становішча жывапісу наша-

га часу. Як быццам не заўважаючы кіпучага вакол яго жыцця, з закрытымі вачыма на ўсё жывое, сучаснае, сапраўднае, гэтае мастацтва шукае натхнення ў адмысловым мінулым, бярэ адтуль гатовыя ідэалы, — да якога людзі даўно ўжо сталі абывацкамі, якія нікога ўжо не цікавіць, не грэюць, ні ў каго не абуджаюць жывога спачування... Самы высокі і свяшчэнны інтарсэ грамадства ёсць яго ўласны добрыбыт, які ў адвольнай ступені распаўсюджваецца на кожнага з яго членаў. Шлях да гэтага добрабыту — свядомасць, а свядомасць мастацтва можа спрыяць не менш, чым навука» («Полгод на рускую літаратуру 1847 года»).

Руская літаратура, якая засвоіла погляд Вялікіскага, на прызначэнне мастацтва і мастака, ператварылася ў магучую зброю палітычнага і сацыяльнага вызвалення народа. Рускі жывапіс у саракавых гадах, скваны змярзлым акадэмічнымі правіламі, глудзі да біцця пульса грамадскага жыцця, на самай справе перажываў паласу застою, з якога ён выйшаў пад уздзеяннем грамадскага ўдому наступных двух дзесяцігоддзяў і пад неспрэдным уплывам эстэтычнай канцэпцыі крытыкаў — рэволюцыйных дэмакратаў. «Перасоўнікі», Крамскі, Рэпін з поўнай паставай могуць быць названы вучнямі Чарнышэўскага, падоба да таго, як Няжрасаў можа быць названы вучнем Вялікіскага.

Рэакцыйныя філістэры мінулага стагоддзя, да якіх — у гэтых адносінах — робіцца палітычна-сацыяльнае ўмяшчэнне так званага «чыстага мастацтва» ўзялі крык. Су-

працуючыся перадавым поглядам Вялікіскага, яны пачалі сцвярджаць, што погляд на мастацтва, як на сілу грамадскай асветы і выхавання выдзе да адмаўлення ад так званай мастацкай спецыфікі, да аддзялення патрабаванняў мастацкай дасканаласці. Хор філістэраў тэорыі пахлэбнічаў на Вялікіскага, Вялікі крытык і створані ім кірунак не зменшылі, а наадварот, павялічылі патрабаванні, якія прад'яўляюцца да мастацтва з боку яго эстэтычных вартасцей. У артыкуле, што цытаваўся вышэй, які можна разглядаць як духоўны завет Вялікіскага, ён гаворыць: «Без усяякага сумнення мастацтва перш за ўсё павінна быць мастацтвам, а потым яно ўжо можа быць вывучэннем духу і накіраванасці грамадства пэўнай эпохі. Якім-б выдатным думкам ні быў напоўнены верш, як-бы ні моцна ён адгукаўся сучаснымі пытаннямі, але калі ў ім няма паэзіі, — у ім не можа быць ні выдатных думак і ніякіх пытанняў, і ўсё, што можна заўважыць у ім, гэта — хіба выдатны намер, дрэнна выкананы».

Рэакцыйныя рамантикі, якія выйшлі з школы Гофмана, вельмі заклочаныя, каб захавць пануючае становішча прыгонніцкага дваранства і вельмі памяркоўныя ў адносінах да буржуазіі, якая нараджалася, многа дэкламавалі пра свабоду мастацтва і свабоду мастака. На справе толькі тэорыя Вялікіскага, якая грунтавалася на матэрыяльна-эстэтычнай філосафіі, і яго паслядоўнікі, рабіла мастака свабодным. Перадавача тэорыі, справядлівы грамадскі ідэал даюць мастаку здольнасць незалежна ацэньваць існае і творча садзейнічаць надыходу лепшай будучыні. Калі Гогаля быў свабодным? Або там, калі ён у «Мёртвых душах» і ў «Рэвізёры» ўчыніў білагісны суд над агіднай нікалеўскай рэчаіснасцю, ці там, калі ў «Выбраных месцах з пераніскі з сябрамі» адраўся ад грамадскага сэнсу сваіх вялікіх

творчын і абвясціў іх герояў пераніфікацыяй яго асабістых, Гогаля, заганав? Варта толькі так паставіць пытанне, каб убачыць, што Гогаля — перадавы пісьменнік быў сапраўды свабодным мастаком, а Гогаля, які трапіў у абдымкі містыкі, стаў пакарлівым слугою заправіл сучаснага яму грамадства. Хто быў сапраўды свабодным творцом? Няжрасаў, які выдлаў у 1856 г. кнігу вершаў, натхнёных ідэямі Вялікіскага і Чарнышэўскага, або яго ліберальны «себры», чысты эстэтык, які абвясціў і яго ў «ністэласці», бо вершы яго не аспявалі тым патрабаванням, якія ставіў перад літаратурнай царкёй урад. Няжрасаў пісаў з гэтай прычынай маладому Льву Талстому: «Не блазюта на гэтым свеце толькі ляжанне на пухавіку, які набыты асігнацыямі, што некрэдзены ўласнай альбо бацькоўскай рукой. Якім ні былі-б мае вершы, я сцвярджаю, што ніколі не браўся за перо з думкай што-б такое напісаць: больш злоснае, больш ліберальнае? думка, натхненне, якое свабодна ўзнікала, неадступна пасцерагаючы, нарэшце прымушала мяне пісаць. У гэтым адносінах я, можа быць, больш верны свабоднай творчасці, чым многія іншыя... Усё гэта гавару да таго, што змяніць характар свайго пісьня я не магу» (Няжрасаў, Лёты, стар. 291).

Служэнне перадавому ідэалу, творчасць у адпаведнасці з тым, чаму вучылі Вялікі і Чарнышэўскі, рабілі пісьменніка і да перамогі рэволюцыйна-свободным, незалежным ад карысных інтарсэў пануючых класаў. Перада

